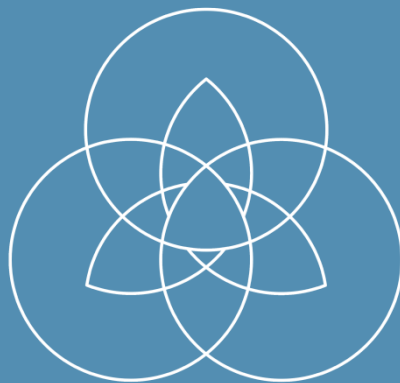

Ruimte bieden voor subjectwording

Een essay voor de SLO samenspraak over
persoonsvorming in/en het curriculum

Aziza Mayo

Lectoraat Waarde(n) van Vrijeschoolonderwijs

Ruimte bieden voor subjectwording

Een essay voor de SLO samenspraak over persoonsvorming in/en het curriculum

*'Gawan stuurt zijn gevolg naar Arthur en trekt er alleen op uit om de Graal te vinden...'
Hier eindigt mijn beschrijving van de Parsifal periode. Omdat een aantal leerlingen problemen hadden met hun mening geven en daar over bleven zeuren (mijn mening) is er besloten te stoppen met schrijven en alleen te luisteren en elkaar vragen te stellen over het verhaal. Ook mijn periodeschrift, waar ik eindeloos aan heb geschreven, kan in de kast worden gezet! Jammer! (mijn mening). Aziza*

Ik was zeventien jaar oud toen ik dit in mijn schrift van de Parsifalperiode schreef gericht aan mijn docente Nederlands. Vier weken lang waren we iedere ochtend een dubbel lesuur in de Parsifal legende gedoken. Onze docente vertelde ons ieder dag een stuk van het verhaal van de onnozele maar reine Parsifal die door schade en schande leert over zichzelf en anderen en zo een beter mens wordt. In de lessen voerde we gesprekken over wat er gebeurde, wat dat betekende voor de karakters en hoe wij daar tegenover stonden. Daarnaast leerden we over de literaire traditie waarin dit soort epische verhalen passen. De thema's van het verhaal werden verbonden met de ideeën daarover van grote denkers zoals Plato en Socrates, maar ook met gedichten uit de verre en recente geschiedenis. Iedere dag werkten wij leerlingen de lesstof in onze eigen woorden uit in ons periodeschrift, we illustreerde de teksten met tekeningen en zetten de gedachten die de verhalen bij ons opriepen op papier. Ik genoot!

Ik genoot van het verhaal zelf, waarin niets en niemand is zoals het op het eerste gezicht lijkt. Ik genoot van het ontdekken hoe andere mensen lang geleden hun gedachten over dwaasheid en wijsheid onder woorden hadden gebracht. Ik genoot er van om mijn eigen gedachten, gevoelens en mening zo zorgvuldig mogelijk onder woorden te brengen. Ik genoot van de dialogen en soms verhitte discussies die we in de klas voerden waarin ik mijzelf uit kon spreken en anderen kon horen. Waarin ik leerde over mijzelf, over anderen, over het leven en de wereld. Maar er was ook een groep jongens in de klas die nadrukkelijk niet genoot. Zij deden niet mee. Tijdens de les hingen ze in hun banken, deden ze alsof ze sliepen, gaven nooit een mening of reflectie maar lachten om die van anderen. Hun schriften bleven leeg. Wat baalde ik toen de docent in mijn ogen 'zwichtte' en besloot dat op dat moment, voor onze klas, het gesprek met elkaar het belangrijkste was. Om te zorgen dat ook die jongens daar aan mee gingen doen stelde zij voor om de verdere verwerking van de lessen in het schrift te laten zitten. De jongens stapte daarna inderdaad in, maar ik vond het vreselijk oneerlijk dat wij (ik!) moesten buigen voor hun terreur. Ik vrees dat mijn teleurstelling en ongenoegen niet alleen in het stukje tekst dat ik aan mijn docente schreef voelbaar zijn geweest, maar ook tijdens de lessen die op de interventie volgden...

Dat deze lessen mij toch altijd in positieve zin zijn bijgebleven dank ik aan hoe mijn docente zich in deze lessen liet kennen als mens en hoe zij mij liet ervaren dat zij mij daadwerkelijk zag en accepteerde in mijn eigenheid.

Mij hadden deze lessen een plek geboden waarin ik mij verder kon bekwamen in dat waar ik goed in was en dat wat ik heerlijk vond om te doen. Een plek waar ik kon laten zien wie ik was en wat ik kon. En nu voelden het alsof daar door haar interventie abrupt een einde aan werd gemaakt. Die beperking riep ontzettend veel weerstand en verontwaardiging bij mij op. Mijn docente probeerde niet die weerstand en verontwaardiging te bagatelliseren of weg te nemen. In plaats daarvan liet zij hem bestaan. Ze gaf mij de ruimte om uit te spreken en te onderzoeken waar ik weerstand tegen voelde, waarom ik die weerstand voelde en om zelf uiteindelijk een keuze te maken hoe ik daar mee om wilde en kon gaan. Zij bleef wel nadrukkelijk een appel op me doen om mezelf te laten zien, uit te spreken, kenbaar te maken in de dialogen en discussies. Geleidelijk aan kon ik mijn boosheid laten varen en kreeg ik weer plezier in de lessen. In mijn periode schreef ik niet langer de 'verplichte' lesstof op, maar mijn eigen vrije gedachten en verhalen. Ik heb mijn periodeschrift ingeleverd en afgesloten met de volgende tekst:

Voor mij is de Graal niet iets materieels. De Graal zit in je, het zijn je gevoelens. Gevoelens van liefde en vreugde, die zich onder andere kunnen uiten in lachen. Als je lacht wordt je warm van binnen en van buiten. Als je lacht wordt de wereld een beetje mooier, want de zon schijnt in jouw gezicht. Als je de zon laat schijnen dan kun je anderen ook laten lachen en zich gelukkig laten voelen.

Dit was de 'beoordeling' die zij in mijn schrift schreef over mijn werk tijdens haar lessen:

En niemand kan de weg betreden die hij niet zelf heeft kunnen vinden.

Uit: R. Wagner, Parsifal

Tja... voor jou was het misschien niet nodig om de periode aanpak te veranderen, maar soms zijn andere dingen belangrijker dan alles goed georganiseerd naar een bepaald (letterlijk) doel te leiden; daarom moet je soms wel eens van het rechte pad afwijken om met elkaar een laagje "dieper" te komen. Ik heb overigens genoten van je schrift Aziza; je bent uitstekend in staat tot het goed en helder verwerken van stof en tot het vormen en verwoorden van je eigen mening. Dit laatste ook mondeling: in klassengesprekken was je steeds duidelijk aanwezig. Ik hoop dan ook dat je toch, zij het naar andere maatstaven (en zonder beoordeling) iets van deze periode 'geleerd' hebt!

Rini

p.s. wat een verhaal he?! Wat ik nog wou zeggen: zijpaden zijn vaak de moeite waard hoor! Al voel je je er ook wel eens door anderen opgeduwd en al leiden ze vaak (schijnbaar) tot niets, lijken het omwegen of ontmoet je er allerlei vervelende mensen en dingen.... Ze brengen avontuur en je leert er in ieder geval altijd veel over jezelf!

Als ik het nu terug lees dan kan ik niet anders dan diep respect voelen voor de pedagogische wijsheid waarmee zij gehandeld heeft naar de klas als geheel en naar mij als individu. In haar brief aan mij nam zij verantwoordelijkheid voor haar handelen, zonder zich daarvoor te verontschuldigen. Zij liet mij zien wat haar afwegingen waren, hoe moeilijk het ook voor haar was geweest en erkende dat het moeilijk was geweest voor mij. Ze sprak ook haar waardering uit voor wat ik kon en voor hoe ik had laten zien wie ik was. Maar misschien was haar p.s. nog wel het meest leerzaam: zij richtte mijn bewustzijn op levenswijsheid die zij al had ontwikkeld en waar ik nog niet eens naar verlangde...

Voor mij is deze onderwijservaring bij uitstek een voorbeeld van hoe docenten de subjectwordingsfunctie van onderwijs in de praktijk brengen. Vanuit haar subjectwordingsfunctie heeft het onderwijs als opdracht om in leerlingen het intrinsieke verlangen te doen ontwaken en ze te helpen om vorm te gaan geven aan hun bereidheid en vermogen om op een volwassen wijze in de wereld te bestaan (Biesta, 2011). In volwassenheid geef je geen vorm aan je handelen en denken in de wereld vanuit de vraag: *Wat wens ik?* maar vanuit de vraag: *Is wat ik wens wenselijk voor mijzelf, de ander en het andere in de wereld?* (Biesta 2010).

Persoonsvorming, of liever subjectwording, is voor mij het ontwaken aan en vormen van het verlangen, de bereidheid en het vermogen om de dialoog tussen jezelf en de wereld te voeren (in spreken en handelen) over wat wenselijk is voor jou, de ander en het andere en over wat de realisatie daarvan van jou vraagt. Als je vanuit die dialoog vorm geeft aan hoe je in de wereld bent, dan laat je je zien in je volwassenheid. Dat is niet iets wat we vanzelfsprekend doen of verlangen te doen. Het is wel iets waar we ons als mens in kunnen vormen. Dat vormingsproces is weliswaar persoonlijk – zelfs uniek - maar het is niet iets dat je alleen kunt doen. Je kunt het alleen vorm geven door de relatie met de wereld aan te gaan. Misschien zou je kunnen zeggen dat het subjectwordingsproces zichtbaar wordt in de dialoog die je je leven lang voert met de wereld over jullie relatie. Die dialoog voeren we met ons handelen, denken en voelen. In die dialoog onderzoeken we gezamenlijk hoe het individuele en het gemeenschappelijke- onze autonomie en verbondenheid- met elkaar in balans kunnen zijn. Waarbij het de bedoeling is dat in de relatie de vrijheid van de een niet zondermeer ten koste gaat van de vrijheid van de ander; dat in de relatie de integriteit van ieders uniciteit gerespecteerd wordt.

Het voeren van die dialoog, dat kunnen we oefenen in het onderwijs in de ontmoeting tussen leerling en leerkracht, tussen leerlingen, tussen leerling en lesstof. Om die dialoog te kunnen voeren moet je wel jezelf, de ander en de wereld leren kennen en bereid zijn om jezelf kenbaar te laten zijn. Daarom is het nadrukkelijk de taak van het onderwijs om leerlingen te onderwijzen in wat wij als samenleving vanzelfsprekend en belangrijk vinden in denken, voelen en handelen. Er zorg voor te dragen dat leerlingen zicht krijgen op wie zij zijn als individu en als lid van de samenleving; dat ze ontdekken waar hun talenten liggen, wat ze motiveert, hoe ze door anderen worden gezien. Hiermee komt het onderwijs tegemoet aan haar socialiserende en kwalificerende functies voor de samenleving.

Maar daarnaast moet het onderwijs leerlingen ook mogelijkheden bieden, ruimte geven en uitdagen om de blik te richten op wat ze nog niet kennen en begrijpen; om los te komen van het vanzelfsprekende en de verwachtingen van onze samenleving. Beter nog: de nieuwsgierigheid voeden om het onbekende te ontmoeten, te verkennen en zich door het onbekende te laten kennen. Zodat ze zich bewust kunnen worden dat ze ook kunnen gaan verlangen naar ontmoetingen met dingen die op het eerste gezicht niet leuk, lekker of makkelijk zijn omdat juist die ontmoetingen ze nieuwe dingen leren over zichzelf en de wereld. Dat is nodig omdat volwassen-in-de-wereld-zijn niet vanzelfsprekend makkelijk is. Het vraagt van ze dat ze zodanig *autonoom worden* dat zij op basis van authenticiteit, oordeelkundigheid en vrijheid kunnen denken, voelen en handelen; zodat zij zich in alles wat zij doen, denken en voelen *verbonden* weten met de wereld om hen heen; en zodat ze vanuit de *wil* bereid zijn om in dit denken, voelen en handelen, zo vorm te geven dat zij daarmee recht doen aan zichzelf, aan anderen en aan de wereld (Mayo, 2015).

Dat zelfde wordt eigenlijk van leerkrachten gevraagd wanneer wij verwachten dat zij invulling geven aan de subjectwordingsfunctie van het onderwijs. Dat is geen geringe opdracht. Het vraagt om vertrouwen en ruimte voor leerkrachten om het te proberen, om het te laten lukken en mislukken. Als je als leerkracht wilt onderzoeken hoe jij in jouw onderwijspraktijk invulling geeft aan de subjectwordingsfunctie van het onderwijs, kan het wellicht helpen om met jezelf, collega's en leerlingen in gesprek te gaan over een viertal vragen. De eerste twee vragen gaan over hoe je als leerkracht je volwassen-in-de-wereld-bestaan voorleeft aan je leerlingen: *Op welke momenten en waaraan kunnen mijn leerlingen in de lessen ervaren hoe ik vorm geef aan mijn volwassen-in-de-wereld-bestaan?* Met andere woorden: waar laat ik mij in mijn kracht en kwetsbaarheid kennen door mijn leerlingen? Daar hoort ook de vraag bij: *hoe beantwoord ik het appel dat leerlingen in mijn les op mij doen om vanuit wie ik ben en wat ik belangrijk vind antwoord te geven op hun vragen in woord en in handelen?*

De andere twee vragen gaan over hoe je als leerkracht de leerling uitnodigt om in zijn of haar eigenheid te verschijnen in dialoog: *Waar doen mijn lessen een appel op leerlingen om te onderzoeken en kenbaar te maken wie zij zijn, wat zij willen en wat zij belangrijk vinden? Waar laat ik in mijn lessen ruimte voor leerlingen om echt in hun uniciteit te verschijnen, ook als dat in het moment iets anders van mij vraagt dan ik vooraf bedacht had of wenselijk achtte?*

Referenties

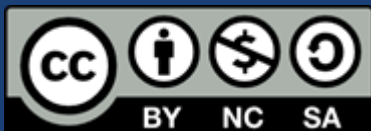
- Biesta, G.J.J. (2011) De school als toegang tot de wereld.: een pedagogische kijk op goed onderwijs. IN R. Klarus en W. Wardekker (Eds.), *Wat is goed onderwijs? Bijdragen uit de pedagogiek* (p. 15-35). Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Biesta, G.J.J. (2010). *Good education in an age of measurement. Ethics, politics, democracy*. London: Paradigm Publishers.
- Mayo, A.Y. (2015). *Lectorale rede Autonomie in verbondenheid; Waarde(n)vol onderwijs voor nu en voor de toekomst*. Leiden: Hogeschool Leiden.

Over de auteur

Aziza Mayo is lector Waarde(n) van Vrijeschoolonderwijs bij de Hogeschool Leiden. Dit essay is geschreven als bijdrage aan de SLO samenspraak persoonsvorming in/en het curriculum, bijdrage Aziza Mayo.

Bron: <http://curriculumvandetoekomst.slo.nl/projecten/persoonsvorming>

Deze publicatie is beschikbaar onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 4.0.Internationaal Wanneer je gebruik wilt maken van dit werk, hanteer dan de volgende methode van naamsvermelding: Aziza Mayo, Ruimte bieden voor subjectwording; Een essay voor de SLO samenspraak over persoonsvorming in/en het curriculum CC-BY-NC-SA 4.0 gelicenseerd.

De volledige licentietekst is te lezen op <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> of stuur een brief naar Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

